

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

INFORMATION AND DIGITAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF MODERN EDUCATIONAL PROCESS

У статті розглядається інформаційно-цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей навчально-виховного процесу. Автором наголошується на значенні володіння такими вміннями й навичками як педагогів, так і здобувачів освітніх послуг. Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене та водночас критичне застосування особистістю інформаційно-комунікаційних технологій для створення пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; рівень інформаційної та медіаграмотності; навички безпеки в Інтернеті; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо). Автором наголошено на значущості вмінь не тільки працювати із прикладним програмним забезпеченням, умінь програмувати, а на глибоке проникнення в суть процесів обробки інформації.

Ключові слова: компетентнісний підхід, інформаційно-цифрова компетентність, освітній процес, організація навчально-виховного процесу.

В статье рассматривается информационно-цифровая компетентность как одна из ключевых компетенций учебно-воспитательного процесса. Автором отмечено значение владением данными умениями и навыками как педагогов, так и соискателей образовательных услуг. Информационно-цифровая компетентность предполагает уверенное и одновременно критическое применение индивидом информационно-коммуникационных технологий для создания, поиска, обработки, обмена информацией

на работе, в публичном месте и частном общении; навыки информационной и медиаграмотности; навыки безопасности в Интернете; понимание этики работы с информацией (авторское право, интеллектуальная собственность и т.д.) Автор обращает внимание на значение умений не только работать с прикладным программным обеспечением, умение программировать, а на глубокое проникновение в суть процессов обработки информации.

Ключевые слова: компетентностный подход, информационно-цифровая компетентность, образовательный процесс, организация учебно-воспитательного процесса.

The article deals with information and digital competence as one of the key competencies of the educational process. The author stresses the importance of possessing these skills and abilities as educators and educators. Information and digital competence implies a confident and at the same time critical application of the personality of information and communication technologies for the creation of a search, processing, information exchange at work, in the public space and in private communication; information and media literacy; Internet security skills; understanding of the ethics of working with information (copyright, intellectual property, etc.). The author draws attention to the value of the skills not only to work with application software, the ability to program, but to deep penetration into the essence of the processes of information processing.

Key words: competency approach, information and digital competence, educational process, organization of educational process.

УДК 378.12
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-1.15>

Запорожцева Ю.С.,

канд. пед. наук,
старший викладач
КЗ «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні пріоритетним завданням є підвищення її якості, що виступає основою формування соціально зрілої творчої особистості. Цьому сприяє організація освітнього процесу, яка здійснюється на основі компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід не є новим у вітчизняній освіті. Українські перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували вчені І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубочова, А. Хуторський та інші. Ними було обґрунтовано, що компетентнісний підхід дає змогу ефективно здійснювати перехід від знанневої парадигми освіти до діяльнісної, орієнтованої на актуальні і затребувані життям результати навчання.

У Концепції «Нова українська школа» виокремлено десять ключових компетенцій: спілкування державною (рідною у разі відмінності) мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова

компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентність, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя [6].

Постановка проблеми. Освіта ХХІ століття спрямована на формування інформаційно-цифрової компетентності як однієї з ключових. Тому актуальність нашого дослідження полягає у систематизації й упорядкуванні теоретичного матеріалу та набутого практичного досвіду щодо розвитку в навчально-виховному процесі інформаційно-цифрової компетентності учасниками освітнього процесу. Таким чином, **завданнями є** аналіз ключового поняття досліджуваної освітньої компетентності; розгляд особливостей використання нових інформаційних технологій для формування інформаційно-цифрових компетентностей; дослідження складників розвитку інформаційно-цифрової компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, дотичні до проблеми формування

інформаційно-цифрової компетентності, розглядалися як вітчизняними (В. Вембер, А. Гуржія, О. Кузьмінська, Н. Морзе, О. Спіріна), так і зарубіжними науковцями (В. Браздейкіс, С. Джан, Дж. Равен, Б. Цванефелд, Л. Салганік, Т. Сабаліускас, Д. Рікен, Д. Букантате, К. Пукеліс) [2, с. 38; 11; 15, с. 56–71]. Однак особливості сучасного освітнього процесу зумовлюють потребу в уточненні досліджуваного явища інформаційно-цифрової компетентності учнів.

В українській освіті поняття «компетентність» прийнято розуміти в значенні, запропонованому європейськими освітніми експертами, тому ми розглядаємо інформаційно-цифрову компетентність як сукупність знань, умінь, цінностей і ставлень, а також стратегій, необхідних для використання інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових медіа з метою ефективного, критичного, творчого, самостійного та етично-орієнтованого навчання [14].

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене та водночас критичне застосування особистістю інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність; навички безпеки в Інтернеті; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [6].

Так, **мета статті** – розкрити теоретичні засади та практичні можливості формування інформаційно-цифрової компетентності в умовах з використанням традиційних та інноваційних засобів навчання.

Виклад основного матеріалу. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначає, що «Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі» [7, с. 45–46]. Серед зазначених **проблем актуальними** є, зокрема, послідовне здійснення інформатизації системи освіти, впровадження в освітній процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Новий державний стандарт початкової, базової і повної загальної середньої освіти ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів [3; 4].

Сучасний комп'ютер як засіб навчання і його програмне забезпечення мають надзвичайно потужні можливості стосовно організації навчального процесу. В основному дослідники пов'язують

цей потенціал із такими факторами активізації пізнавальної діяльності учасниками навчального процесу, як наочність, емоційність, індивідуалізація навчання [12, с.78].

Як бачимо, інформаційно-цифрова компетентність є складовим компонентом і ключових, і предметних компетенцій, що підтверджує її значення. Отже, необхідність виховання різних видів компетентностей, зокрема інформаційно-цифрової, під час вивчення навчального матеріалу з усіх предметів складової частини повної загальної середньої школи, у тому числі на уроках іноземної мови, є одним із найважливіших завдань сучасної шкільної освіти.

Концепція Нової української школи визначає 10 ключових компетентностей (зміст яких потребує особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх упродовж усього життя), до складу яких віднесена й **інформаційно-цифрова компетентність**, що передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Велике значення має інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, здобуття навичок безпеки в Інтернеті та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [6; 5, с. 85–90, с. 11].

Інформаційна компетентність є сукупністю трьох **компонентів**:

- інформаційна компонента (здатність ефективної роботи з інформацією у всіх формах її представлення);
- комп'ютерна або комп'ютерно-технологічна компонента (що визначає уміння та навички роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням);
- компонента застосовності (яка визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій до роботи з інформацією та розв'язання різноманітних задач).

Загальні компоненти інформаційно-цифрової компетентності:

Уміння

- визначати можливі джерела інформації, відбирати необхідну інформацію, оцінювати, аналізувати, перекодувати інформацію;
- використовувати сучасні пристрої для отримання, опрацювання, збереження, передачі та представлення інформації;
- дотримуватися правил безпеки в мережах та мережевого етикету.

Ставлення

- ціннісні орієнтири у володінні навичками роботи з інформацією, сучасною цифровою технікою;
- дотримання авторського права, етично-моральних принципів поводження з інформацією.

Навчальні ресурси

- освітні цифрові ресурси, навчальні посібники.

На думку С. Антошук, більшість педагогів самі не володіють такими компетентностями, проте володіють практикою використання нових дидактичних засобів в освітньому процесі [13, с. 8]. Тому головним завданням сьогодення є забезпечення особистісного та професійного зростання педагогів та науковців, щоб подолати наявні суперечності.

Всі зазначені рівні є складниками комунікативної компетентності, оволодіння якою і є основною метою навчання.

Незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених питанню цифрової компетентності (С. Прохорова, Дж. Равен, О. Сисоєва, М. Спектор та ін.), єдиного терміна для визначення цього виду компетентності немає. Вивчення робіт зарубіжних дослідників показує, що здебільшого використовуються два терміни – *цифрова компетентність* (digital competence) та *цифрова грамотність* (digital literacy). В обох випадках володіння цифровою грамотністю або компетентністю передбачає «впевнене та критичне використання доступних технологій інформаційного суспільства для повсякденного спілкування, роботи та відпочинку» [1, с. 92].

Ми вважаємо, що використання ІКТ надає можливість значно підвищити продуктивність навчання за рахунок доцільного дозування та доступності нової інформації, мінімізації сторонніх шумів, оперативного взаємозв'язку джерела навчальної інформації та учасників освітнього процесу, адаптації темпу навчання учбового матеріалу до можливого рівня його сприйняття особистістю певної вікової групи, урахування індивідуальних стилів навчання та здібностей кожного, ефективного поєднання індивідуального, парного та групового режимів роботи.

Окрім того, правильно відібрана інформація у поєднанні з використанням ІКТ сприяють успішному навчанню, ознайомленню з моделями вербальної і невербальної комунікативної поведінки, притаманній носіям іноземної мови, наприклад, їхнім традиціям та звичаям, виховання в українських учнів поваги до чужої культури та більш глибокого пізнання власної культури [9, с. 114].

Дослідженню сутності поняття «інформаційна компетентність» на сучасному етапі присвячено дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема В. Акуленко, В. Бикова, О. Божинської, О. Зайцевої, А. Петухової, О. Сисоєвої, D. Bawden, R. Paul, C. Stern та ін. Аналіз перерахованих робіт показав, що під інформаційною компетентністю вчені розуміють «системний обсяг знань, умінь і навичок, набуття, перетворення, передачі та використання інформації у різних галузях людської діяльності для якісного використання професійних функцій» [8, с. 5; 10, с. 67].

Таблиця 1

Основні компоненти цифрової компетентності згідно з DigComp 2.0

№	Назва компонентів цифрової компетентності	Функції компонентів цифрової компетентності
1	Інформація та цифрові дані	формулювати інформаційні потреби, знаходити та отримувати цифрові дані, інформацію та вміст; судити про відповідність джерела та його зміст; зберігати, керувати та організувати цифрові дані, інформацію та контент
2	Комунікація та співпраця	взаємодіяти, спілкуватися та співпрацювати за допомогою цифрових технологій, одночасно усвідомлюючи різноманітність культур та поколінь; брати участь у житті суспільства через публічні та приватні цифрові служби та громадянське співтовариство; для управління цифровою ідентифікацією та репутацією
3	Створення цифрового контенту	створення та редагування цифрового контенту; для вдосконалення та інтеграції інформації та контенту в наявний набір знань за розуміння того, як слід застосовувати авторські права та ліцензії; знати, як дати зрозумілі інструкції для комп'ютерної системи
4	Безпека	захист пристроїв, вмісту, особистих даних та конфіденційності в цифрових середовищах; захистити фізичне та психологічне здоров'я, а також бути в курсі цифрових технологій для соціального добробуту та соціальної інтеграції; звернути увагу на вплив цифрових технологій на навколишнє середовище та їх використання
5	Вирішення проблем	визначити потреби та проблеми, а також вирішити концептуальні проблеми та проблемні ситуації в цифрових середовищах; використовувати цифрові інструменти для реалізації інноваційних процесів; бути в курсі цифрової еволюції

Висновки. Підсумувавши, можна зазначити, що інформаційна компетентність – це інтегративне утворення, яке віддзеркалює здатність особистості до визначення інформаційної потреби, пошуку інформації та ефективної роботи з нею в усіх її формах та представленнях як у традиційній, друкованій формі, так і в електронному вигляді; вмінь працювати з комп'ютерною технікою та мультимедійними технологіями, навичок застосувати їх у професійній діяльності та повсякденному житті.

Отже, варто відзначити, що було визначено поняття інформаційно-цифрової компетентності, виділено її компоненти, проаналізовано особливості формування ІЦК.

Працюючи над темою статті, ми дійшли висновку, що сучасний освітній процес не може бути цілісним і повноцінним без використання інформаційно-цифрової компетентності, зокрема і на уроках англійської мови. В процесі стрімкого розвитку суспільства інформаційно-цифрова компетентність є чи не найважливішим складником сучасного навчально-виховного процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*: електронне наукове фахове видання.
2. Гуревич Р.С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів засобами мультимедійних технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2007. С. 38–41.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 року № 896. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392. URL: <http://mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.
5. Калінін В.О. Формування інформаційно-цифрової компетентності учнів старшої школи засобами іноземної мови як ключової компетентності Нової української школи / Калінін В.О., Калініна Л.В. *Молодь і ринок*. 2018. № 9 (164).
6. Концепція нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
8. Петухова Л.Є. Інформаційна компетентність майбутнього фахівця як педагогічна проблема. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2000.
9. Прохорова С.М. Поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови у світовому освітньому просторі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 4. С. 113–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhdUP_2015_4_24.
10. Співаковський О.В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей. Херсон : Айлант. 2003.
11. Царенко В.О. Розвиток інформаційно-комунікаційних компетентностей школярів засобами віртуального середовища вебінару. Тези доповідей 2-ї міжнародної науково-практичної конференції «*Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми*». 2013. URL: <http://www.newlearning.org.ua/content/tezi-dopovidey-2-yi-mizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi-virtualniy-osvitniy>.
12. Царенко В.О. Сучасні інтернет-технології як засіб забезпечення групового навчання учнів старшої школи. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/638/1pdf>.
13. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. семінару, м. Київ, 28 лютого 2018 р. / за заг. ред. О.Є. Коневщинської, О.В. Овчарук. Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2018.
14. Ferrari A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxemburg : IPTS-JRC, 2011. URL: <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC68116.pdf>.
15. Quality education and competencies for life / Workshop 3. Background Paper. 2004.